

Секція: Державне управління

Штегельський Владислав Леонідович

викладач

ПО ЗО «Едюкейтер»

м. Київ, Україна

Рінгіс Софія Андріївна

учениця 11 класу

ПО ЗО «Едюкейтер»

м. Київ, Україна

**СТАНОВЛЕННЯ АВТОРИТАРНОГО РЕЖИМУ В ПЕРІОД
ПЕРШОГО ПРЕЗИДЕНТСЬКОГО ТЕРМІНУ В. ПУТІНА
(2000-2004 рр.)**

Актуальність. Сучасний розвиток пострадянських держав, що відбувається відповідно до проголошених у конституціях орієнтирів на побудову демократичної, правової, соціальної державності, пов'язаний зі змінами в системі організації державних інститутів, їх ролі в організації суспільних відносин. Більшість із пострадянських країн, проголошуючи пріоритет демократичних цінностей, фактично їх ігнорує. Використання демократичних інститутів: виборів, референдумів — для путінської Росії залишається основним елементом легітимізації авторитарного режиму та зовнішньої агресії до країн Східної Європи. Вивчення даної проблематики особливо актуальне в умовах збройної агресії з боку РФ та збільшення запиту на проросійські партії серед українського електорату.

Основний текст дослідження. Стихійна демократизація в Росії, яка розпочалась в період «перебудови», мала певний хаотичний характер, що породжувало політичну, а згодом — економічну нестабільність. Після розпаду СРСР Росія опинилась в тяжкому становищі: економічна криза,

викликана проведенням «шокової терапії», протистояння федерального центру та суб'єктів федерації в рамках перерозподілу повноважень, збройні конфлікти як всередині країни, так і за її межами, протистояння між різними гілками влади. Зазначені фактори призвели до зростання недовіри до інститутів демократії, які тільки знаходились на стадії становлення. Формування нової еліти відбувалось за допомогою маргінальних елементів, а взаємовідносини в середині еліти вибудовувались на основі патрон-клієнтарних зв'язків. Надалі останні перетворюються на авторитарні, а процес їх оновлення має значно уповільниться [4, с. 88-90]. Сукупність цих факторів призвела до появи суспільного запиту на авторитаризм, зародження якого уособлювали два президентські строки Б. Єльцина (1991-1999). Силowe вирішення конституційно-політичної кризи 1993 року на користь президента дозволило йому зосередити у своїх руках значні повноваження, а наявна опозиція, хоч і обмежувала можливості режиму, не могла остаточно переломити владу Б. Єльцина, як і останній не міг не рахуватись з загальним невдоволенням [8, с. 12]. Але це не завадило становленню одного з важливих елементів авторитарної моделі: появи так званих «наступників», які мали замінити чинного президента Б. Єльцина після закінчення другого терміну. Пошук послідовника стартував на початку другого терміну Б. Єльцина, і відбувався, що важливо для російської моделі, за участі представників фінансово-промислових груп, які були наближеними до президента [1].

Одним з таких «наступників» став В. Путін, який у серпні 1999 року став Головою Уряду Російської Федерації, на початку 2000 року зайняв посаду в.о. Президента після відставки Б. Єльцина, а в березні 2000 року його було обрано на перший президентський термін. Період серпня 1999 року – березня 2000 року (до проведення президентських виборів) В. Путін використав максимально ефективно: відбулись кардинальні зміни в

кадровому складі Адміністрації Президента, які були покликані підвищити рівень довіри серед населення до цього інституту [5, с. 137]. Окрім цього, великим подразником для російської суспільної думки залишався невирішений конфлікт з Чеченською Республікою. Теракти організовані учасниками чеченських збройних угруповань протягом 1990-х - початку 2000-х років викликали занепокоєння та страх серед громадян, чим і вирішив скористатись В. Путін, поступово створюючи образ безкомпромісного борця проти тероризму, фактично Друга російсько-чеченська війна (1999-2009 рр.) отримала назву контртерористичної операції. Федеральні війська швидко здолали опір основних сил чеченців, які перейшли до партизанської тактики та подальшої організації терактів. Президентом Чечні став лояльний до В. Путіна А. Кадіров, після його вбивства невизначеними особами, фактичну владу отримав його син, Р. Кадіров, який продовжував курс свого батька у відносинах з федеральною владою [6, с. 149-150].

Важливим елементом становлення путінського режиму стала боротьба проти олігархів, із метою підпорядкування політичної еліти держави. На початку першого президентського строку В. Путіна значна частина капіталу держави перебувала в руках представників російської олігархії, для представників якої російські ЗМІ навіть вигадали термін – «семибанкірщина». Серед впливових олігархів варто виділити Б. Березовського, М. Ходорковського, В. Гусинського та інших, які упродовж декількох останніх років президентства Б. Єльцина визначали державну політику.

Першим кроком у боротьбі В. Путіна з олігархатом стало встановлення контролю над найбільшими російськими телеканалами, шляхом конфіскації майна, викупу контрольного пакета акцій лояльними до Президента представниками бізнесу або державними структурами. Протягом 2000-2001 р. опозиційний телеканал НТВ, який належав В.

Гусинському, перейшов у власність державного «Газпрому», а на самого олігарха завели кримінальну справу. Згодом Б. Березовський був змушений продати акції «Першого каналу» близькому до В. Путіна бізнесмену Р. Абрамовичу. Паралельно з цим відбувалась централізація та націоналізація ряду інших медіа, що дозволяло В. Путіну уникнути масової критики та створити масштабну пропагандистську систему, яка працювала в його інтересах [2].

Окрім підпорядкування ЗМІ, метою В. Путіна та його оточення стало встановлення тотального контролю над російською економікою, а саме центральною ланкою російської нафтовидобувної галузі, якою в той період була компанія «ЮКОС», її співвласником був М. Ходорковський. В. Путін створював образ державника, що веде боротьбу з шахраями-бізнесменами, олігархами. Націоналізуючи ЮКОС, майже всі активи компанії відійшли до державної «Роснафти», що дозволило останній стати наймасштабнішою нафтовою компанією в Росії. Розпродаж активів ЮКОСа проходив паралельно розгляду в суді справ ексвласників компанії. Власники «ЮКОСа» мали сплатити штраф, який складав 300 млрд рублів, а власники цієї компанії — М. Ходорковський та П. Лебедєв — перебували в ув'язненні більш ніж 10 років [9]. Дану ситуацію В. Путін в інтерв'ю ТАСС прокоментував так: «Ходорковський — шахрай, і їх компанія замішана не просто в шахрайських операціях, а й у вбивствах. Не доведена особисто його участь в організованих вбивствах, але самі вбивства мали місце бути. Ви що думаєте, співробітники служби безпеки вбивали людей за власною ініціативою? Думаю, що так не буває. Але не доведено — значить, не доведено. Але були доведені і інші факти його протиправної діяльності, тому він отримав відповідний термін» [10].

Одним із результатів такої політики стала поява такого феномену, як «гладкі роки» («тучные года», з російської). Це було викликано переповненням державного бюджету коштом перерозподілу фінансових

потоків від продажу природних ресурсів, що дозволяло В. Путіну користуватись значною підтримкою громадян у процесі будівництва власної владної вертикалі. Політичний режим в період першої каденції В. Путіна частина дослідників характеризувала як «електоральний авторитаризм». Адже фактично російська опозиція, на відміну від провладних сил, не мала доступу до більшості ресурсів (медіа, державні інститути) для успішного проведення передвиборної кампанії. Окрім цього, російська опозиція не була монолітною й представлялась політичними силами, які перебували на протилежних частинах ідеологічного спектру: КПРФ та «Союз правих сил» та «Яблоко» [3, с. 67-69].

Фактично опозиція не мала спроможності прийти до влади та дуже часто була змушена йти на компроміси. У свою чергу, скориставшись ідеологічною та структурною слабкістю опозиції, провладний блок «Єдність» отримав більшість у парламенті, згодом реорганізувавшись у партію «Єдина Росія». В. Путін отримав змогу напряму впливати на законодавчий орган держави, поступово перетворюючи його та підпорядковуючи рішення власним інтересам. Однією із таких позицій стала заміна у 2002 році системи виборів губернаторів на призначення регіональними парламентами за поданням Президента, що в умовах встановлення домінування провладної партії перетворювало цей процес на формальність [7, с. 136–137].

Висновки. Отже, наприкінці першої каденції В. Путіну вдалось закласти основи авторитарного режиму. Передумови його формування в Росії були започатковані ще під час розпаду СРСР. Влада Президента протягом 1990-х років поступово посилювалась. Цьому сприяла його перемога у боротьбі за перерозподіл повноважень з іншими гілками влади та неорганізованість опозиції, яка мала б змогу цьому протистояти. Остаточне довершення режиму розпочалось під час першої каденції В.

Путіна (2000-2004), якому вдалось утримати рейтинги завдяки створенню образу борця проти тероризму та олігархату, оперативно реагувати на більшість викликів, які поставали перед владою. Становлення «електорального авторитаризму» відбувалось шляхом підпорядкування В. Путіним політичної еліти, встановленням всередині її вертикальних зв'язків, витісненням реальної опозиції, підпорядкуванням ЗМІ та зосередженням більшості фінансових потоків під власним контролем.

Література

1. Немцов Борис «Березовский недоуменно на меня посмотрел: «Ты что же, не понимаешь? Тебе сказано: мы страной управляем», – и в эту минуту я понял: России конец!» // Бульвар Гордона. 2009. URL: https://www.bulvar.com.ua/gazeta/archive/s15_62905/5319.html.
2. Воспоминания о временах олигархического телевидения // Радио Свобода. 2005. URL: <https://archive.svoboda.org/programs/pr/2005/pr.051205.asp>
3. Гельман В. Расцвет и упадок электорального авторитаризма в России / В. Гельман // Полития. 2012. № 4. С. 65-88.
4. Куколев И. Трансформация политических элит в России / И. Куколев // Общественные науки и современность. 1997. № 4. С. 82-91.
5. Ободец Б. А. Консолидация российского общества в первый президентский срок В.В. Путина. / Б. А. Ободец // Вестник РГГУ. Политология. История. Международные отношения. Зарубежное регионоведение. Востоковедение. 2016. №3. С. 135–141.
6. Орлова Т. Росія: вчора, сьогодні, завтра? Монографія / Тетяна Орлова. К.: Логос, 2016. 232 с.
7. Остапеч Ю. Еволюція партійної системи Росії: від атомізованої системи до системи з домінуючою партією / Ю. Остапеч // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Політологія. Соціологія.

Філософія / редкол.: М. Вегеш (гол. ред.), В. Андрущенко, О. Бабкіна та ін. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2009. Вип. 13. С. 128-138.

8. Христюк Т. А. Політична опозиція в Росії (кінець 1980-х – 2000 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Тетяна Анатоліївна Христюк. Чернівці, 2005. 21 с.
9. Что нужно знать о деле ЮКОСа против России // «Коммерсантъ». 2016. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/2968395>
10. «20 вопросов Владимиру Путину». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HIeB99zXnn4>